AUT, XLIV, 2006, p. 151-160

TEORII CU PRIVIRE LA ORIGINEA ISTROROMÂNILOR

de

Lucian MICLĂUŞ

Problematica originii istroromânilor, aflaţi astăzi în pragul extincţiei, a suscitat un interes deosebit odată cu semnalarea lor spre sfârşitul secolului al XVII-lea de către istoricul Ireneo della Croce, consemnată în *Historia antica e moderna, sacra e profana della città di Trieste* apărută la Veneţia în 1698[1]. Cercetătorul italian identifica în aceştia o populaţie de origine romanică. Demonstraţia apartenenţei la marea familie o face, în 1846, Antonio Covaz, primar al localităţii Pisino, prin lucrarea *Dei Rimigliani o Vlahi d'Istria*, pe care o publică în primul număr al revistei „Istria"[2].

Cercetările nu s-au oprit însă aici, în faţa oamenilor de ştiinţă stând o altă chestiune incitantă, şi anume, proveniența acestui grup etnic în arealul în care au fost identificaţi şi pe care îl ocupă astăzi, unii cercetători, este adevărat foarte puţini, ajungând să nege însăşi românitatea[3] sau chiar romanitatea istroromânilor[4], rezultând interpretări multiple şi teorii diametral opuse, ivite în baza analizării diverselor surse istorice, lingvistice şi etnologice. Astfel, unele dintre ipoteze vizează autohtonia istroromânilor în Balcani, altele privesc nonautohtonia acestora în zona menţionată, iar o altă categorie se instituie într-o cale de mijloc, reclamând poligenza coloniilor româneşti din peninsula Istria. În cele ce urmează vom expune succint aceste supoziţii ştiinţifice fără a intra în detalii, având în vedere faptul că asupra acestui segment al studierii

[1] Richard Sârbu, Vasile Frăţilă, *Dialectul istroromân*, Timişoara, Editura Amarcord, 1998, p. 11.
[2] *Apud* Vasile Frăţilă, *Dialectul istroromân*, p. 12.
[3] Josip Milićević, *Postoje li istrorumunji?*, în „Annales. Anali za istrske in mediteranske študije / Annali di Studi istriani e mediterranei. Series historia et sociologia 2", Koper, 1995, nr. 6, p. 99-106.
[4] Ivan Biondić, A. Ž. Lovrić, Stjepan Murgić, Mladen Rac, *Žejanci su prahrvati, a ne rumuni. Neslavenski Kačići, Svačići i omiški „marjani" govorili su žejanski*, în „Glas Istre", petak (vineri), 9, Lipnja (iunie), 2000, p. 19.

BDD-A6382 © 2006 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:02:00 UTC)

idiomului şi-au aplecat atenţia de-a lungul timpului renumiţi dialectologi[5].

Autohtonia istroromânilor în Balcani a fost susţinută de cercetătorii străini Franz Miklosich, Constantin Jireček şi Gustav Weigand[6]. Acestora li s-au alăturat şi filologi români care au dezvoltat această teorie, apărând astfel două versiuni. Emil Petrovici admite faptul că istroromânii au sosit în Istria venind dintr-o zonă aflată în nord-estul Peninsulei Balcanice, situată la răsărit de izoglosa bulgară *št*, *žd*[7]. Critici asupra acestei ipoteze au fost lansate, printre alţii, de Vasile Arvinte, care socoteşte drept discutabile argumentele aduse în sprijinul aserţiunilor lui Petrovici[8], de Ion Gheţie, acesta precizând şi faptul că izoglosele nu pot fi invocate pentru fapte petrecute cu mai bine de un mileniu în urmă[9], de Elena Scărlătoiu, care consideră că la o analiză mai profundă teoria devine inconsistentă[10], ori de Gheorghe Ivănescu, care arăta că Moesia Superior nu poate fi eliminată din teritoriul de formare a limbii române[11].

Un alt savant român, Sextil Puşcariu, dezvoltând teoria autohtoniei istroromânilor în Peninsula Balcanică, distinge drept urmaşi romanici pe teritoriul Serbiei de astăzi pe „românii apuseni" care s-au desprins de dacoromâni, îndreptându-se în stadii succesive spre Istria, cu precădere între secolele al XIV-lea şi al XV-lea, fiind în mare parte asimilaţi de către populaţiile slave, ultimele lor rămăşiţe constituindu-le istroromânii de astăzi, atestaţi sub numele de *vlahi*, *morlaci*, *uscoci* ori *cici*[12]. Printre cei care au îmbrăţişat aceste opinii se numără Theodor Capidan[13], Silviu Dragomir[14] şi Ion Gheţie[15].

Cercetătorii croaţi îşi împart însă concepţiile în ceea ce priveşte originea istroromânilor. Astfel, pentru August Kovačec ei sunt urmaşi ai

---

[5] Vezi, în acest sens, Vasile Frăţilă, *Probleme de dialectologie română*, Timişoara, Tipografia Universităţii din Timişoara, 1997, p. 19-23.
[6] *Apud* Vasile Frăţilă, Richard Sârbu, *Dialectul istroromân*, p. 14.
[7] E. Petrovici, *Elementele sud-slave orientale ale istroromânei şi problema teritoriului de formare a limbii române*, în CL, XII, 1967, 1, p. 17.
[8] V. Arvinte, *Limita de vest a teritoriului romanizat de la baza limbii române*, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară", Iaşi, XX, 1969, p. 5-18.
[9] Ion Gheţie, *Originea dialectelor române*, în „Limba română", anul XXXVI (1987), nr. 2, p. 143.
[10] Elena Scărlătoiu, *Istroromânii şi istroromâna. Relaţii lingvistice cu slavii de sud*, Bucureşti, Editura Staff, 1998, p. 62.
[11] G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, ediţia a II-a, îngrijirea ediţiei, indice de autori şi indice de cuvinte: Mihaela Paraschiv, Iaşi, Editura Junimea, 2000, p. 71.
[12] S. Puşcariu, *Studii istroromâne. II. Introducere. Gramatică. Caracterizarea dialectului istroromân*, în colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici şi A. Byhan, Bucureşti, Cultura Naţională, 1926, p. 345-347.
[13] Th. Capidan, *Românismul balcanic*, în „Revista filologică", I, 1927, p. 164-165.
[14] Silviu Dragomir, *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice*, Bucureşti, 1959, p. 158.
[15] Ion Gheţie, *art. cit.*, p. 144-145.

BDD-A6382 © 2006 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:02:00 UTC)

vlahilor balcanici[16], iar Goran Filipi nu exclude posibilitatea ca aceştia să fie chiar descendenţi ai vlahilor din partea internă a Dalmaţiei (regiunile Dinara şi Velebit), arătând că majoritatea populaţiei denumită de istorici *vlahi* era croată[17]. Alţii, animaţi de vădite sentimente, mai mult decât patriotice, uneori cu accente patetice şi cel puţin bizare pentru perioada în care lumea înclină către o Europă unită ori chiar spre globalizare, merg şi mai departe, negând românitatea istroromânilor[18] sau contestând însăşi

[16] August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, Bucureşti, Editura Academiei, 1971, p. 30-32.
[17] Goran Filipi, *Istrorumunjski lingvistički atlas. Atlasul Lingvistic Istroromân. Atlante Linguistico Istrorumeno*, Pula, Znanstvena Udruga Mediteran, Societas Studiorum Mediterraneum, 2002, p. 42.
[18] Josip Milićević, *lucr. cit.*

Pentru ca cititorul să-şi poată forma o idee, prezentăm în traducere titlul articolului, rezumatul şi concluzia acestuia.

Există istroromâni?

Rezumat

Lucrarea atrage atenţia asupra multor inexactităţi care se vehiculează nu numai referitor la denumirea greşită a istroromânilor, ci şi referitor la formele de viaţă şi gospodărire care li se atribuie, deşi acestea nu constituie un specific al lor. De asemenea, li se atribuie particularităţi inexistente în obiceiuri şi muzică. Aceste date inexacte sunt scoase la iveală şi de unele publicaţii slovene cu ocazia descrierii zonei croate şi slovene a Istriei.

Mulţi autori scot în evidenţă astfel de date eronate din cauza neaprofundării conţinutului celor scrise sau a lipsei unei abordări critice a datelor deja publicate, pe când la alţi autori se vede că nu este vorba de confuzii ştiinţifice, ci de o deformare voită a faptelor cu intenţia atingerii unor scopuri politice. În primul rând se vede acest lucru în lucrările specialiştilor români care neglijează metodele de muncă ştiinţifice şi trec sub tăcere adevărul pentru a satisface gândirea politică despre „übermensch”-ul de la răsărit şi extinderea lui agresivă spre apus.

Concluzia

În această lucrare etnologică sunt analizate tezele şi abordările altor specialişti cu ocazia menţionării caracteristicilor etnografice, deoarece un fenomen tot mai des întâlnit în ultimul timp este acela de a se atribui istrovlahilor trăsături care nu există, publicându-se neadevăruri. Oamenii de ştiinţă ar trebui să oprească acest lucru. Reliefarea neadevărului nu poate fi în interesul ştiinţei, dar se poate presupune că aceasta serveşte ideii ortodoxismului de la Vladivostok până la Knin [regiune a Croaţiei unde sârbii au fost practic exterminaţi în războiul din 1993, n. n. L. M.] şi ideii despre o contribuţie mai mult decât deosebită a

BDD-A6382 © 2006 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:02:00 UTC)

romanitatea acestora, asumându-i ca pe nişte strămoşi ancestrali[19].

românilor la cultura nu numai din Istria, ci şi din alte zone europene. Acestea se realizează prin inventarea termenului de comunitate etnolingvistică. Dincolo de asemănarea evidentă a graiului se vrea a se impune o limbă nouă şi o altă tradiţie culturală, căci, în ultimul timp, copiilor istrovlahi li se oferă posibilitatea de a studia în România sau venirea învăţătorilor români în Istria. Prin aceasta, învăţătorii ortodocşi (pentru ca ortodoxia să se întindă spre Apus) ar trebui să educe copiii catolici şi să-i înveţe româna, care le este limbă străină şi pe care n-o înţeleg. Istrovlahilor le este necesară şcoala, dar în graiul lor, aşa cum el există şi aşa cum l-au moştenit. Atunci s-ar putea înţelege să apară şi inovaţii, precum ar putea să apară şi noi forme de creaţie folclorică.

Rezultatele cercetării etnologice menţionate în 1983 au confirmat părerea ştiinţifică doar a unui număr mic de cercetători de-ai noştri şi se pot rezuma la următoarele:

1. Cercetătorii români au prezentat până acum date inexacte despre istrovlahi, iar ai noştri au acceptat aceste date în mod necritic şi, prin interpretări eronate, au creat noi neadevăruri.
2. Nu există istroromâni, ci istrovlahi, ciribiri sau rumeri.
3. Strămoşii lor nu au venit din Banat, România sau din zona Moravei, ci au venit din regiunea din jurul Dinarei unde au trăit începând din secolul al X-lea.
4. Nu sunt adevărate legendele despre venirea lor, precum nici datele despre timpul aşezării lor în secolul al XVI-lea, ci ei au venit în mai multe valuri din secolul al XIII-lea până în secolul al XVII-lea şi nu singuri, ci împreună cu alţii.
5. Nu sunt cici, fiindcă nu au venit doar din Cicearia şi la fel nici astăzi nu aparţin Ciceariei satele în care trăiesc ei.
6. Istrovlahii nu au o limbă proprie, nici dialect, ci doar un grai care nu este unitar şi care constă din mai multe graiuri familiale. Din această cauză despre istrovlahi nu se poate spune că sunt bilingvi.
7. Nu au venit ca o comunitate etnică pentru că, deja în perioada vieţuirii lor în zonele din jurul Dinarei, au pierdut caracterul de comunitate etnică.
8. Nu au niciun fel de particularitate etnografică în obiceiurile legate de gospodărire şi în obiectele etnografice.

[19] Ivan Biondić, A. Ž. Lovrić, Stjepan Murgić, Mladen Rac, *lucr. cit.*
Pentru ca cititorul să-şi poată forma o idee, prezentăm în traducere articolul complet.

Jăienenii sunt protocroaţi, iar nu români

Cacicii, svacicii şi „marianii" neslavi de pe Omiş au vorbit jăieneşte

Originea jăienenilor şi a ciribirilor istrieni

Satul pitoresc de munte, Jeiăni, din nord-estul Ciceariei, de la graniţa cu Slovenia, e cunoscut prin cea mai bizară limbă din Croaţia, *cirebira*. Nu de mult s-a auzit în mass-media noastră de venirea unei delegaţii de stat româneşti, cu scopul de a-i declara pe locuitorii comunei oaza cea mai de vest a unei minorităţi româneşti, jăienenii refuzând această iniţiativă. Jăienenii, deja de-a lungul câtorva secole, au conştiinţa

BDD-A6382 © 2006 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:02:00 UTC)

că aparţin poporului croat, iar prin limba lor deosebită şi prin latura etnoculturală sunt identici cu croaţii čakavieni. Acest fapt a fost evidenţiat în mod deosebit de etnologii Josip Milićević, Olinko Delorko, Jelka Radauš-Ribarić, ceea ce concordă cu părerea noastră. Până şi antropogenetic ei aparţin grupului nostru, de tip dinaric [înalt, slab şi brunet, dar Istria nu are nimic cu Dinarii, ei încep din alt loc, puţin mai departe – n. n. L. M.]. Aceşti ciribiri romanizaţi au purtat mai devreme denumirea de istrovlahi, dar din timpul creării Iugoslaviei [1918 – n. n. L. M.] a intrat denumirea la modă de „istroromâni", cu scopul de a-i dezbina pe croaţii istrieni. O limbă asemănătoare a fost numai parţial păstrată în sud, pe valea Raşei, cel mai mult în Suşnievița, dar aici limba este deja deformată şi sărăcită din cauza influenţelor mai puternice ale limbii italiene şi ale învăţătorilor români impuşi [singura perioadă în care istroromânii au studiat în limba maternă a fost între 1921-1925, sub îndrumarea lui Andrei Glavina, localnic, care a studiat în România – n. n. L. M.], dar ca limbă originară este păstrată numai în Jăieni, cu 150 de vorbitori.

Ciribirii în Istria

Cel mai apropiat de limba cirebiră este protodialectul nostru *Murlaška besyda* din satele catolice de demult, de pe lângă Glamoč [localitate şi munte – n. n. L. M.], precum şi arhaicul Veyska-Zayk din interiorul satelor de munte de pe insula Krk. Până nu demult, aceste protolimbi de pe insula Krk au fost denumite diferit de lingviştii iugoslavi, cum ar fi „vegliotă" sau „krkoromână, asemănându-le cu italiana sau româna, ca, prin intermediul conceptelor ideologice, să conserve teoria iugoslavă a limbii sârbocroate. Dar nu de mult cercetarea acestei limbi a primit vorbitorii autentici şcoliţi ai acestor limbi – prof. M. Yošamya şi dr. Z. Yošamya: prin comparaţia vocabularului lor matern şi a gramaticii lor materne, ei au demonstrat, în cele din urmă, că aceşti veyska-zayki şi, asemănător lor, murlaški de lângă Glamoč şi ciribirii din Istria reprezintă ultimele rămăşiţe ale protolimbii primilor precroaţi preslavi. Ei formează un ansamblu de relicve lingvistice, componente ale predialectelor antice din ţara noastră de origine iraniană din Asia Superioară. În aceste predialecte de pe insula Krk s-au păstrat şi nouă legende populare în ciclul epic *Veyske povede* [*Povestirile din Veyska* – n. n. L. M.], care ne descriu în mod direct migrarea noastră din Asia până la Adriatică, într-un stil asemănător cu *Saga* din ţările nordice sau cu *Iliada* şi *Odiseea* greacă. Cu toate că limba veyskă este deja pe jumătate slavizată, s-au păstrat 17% dintre cuvintele arhaice: rigvediene, sumeriene, acadiene şi hitite, spre exemplu: *uri* (oraş), *buymer* (izvor), *kuore* (zid), *tohor* (nord), *sion* (mare) şi numeralele arhaice *dwoydi, troydi, cetyrdi, trayšetar, dwyštatar* ş.a. Vlahii ortodocşi de răsărit sunt ca origine cei mai apropiaţi românilor şi, în parte, albanezilor, ceea ce numai într-o mică parte este valabil pentru vlahii catolici de apus, precum i-au denumit în mod şablon slaviştii pe majoritatea celor care nu sunt slavi, dar dintre ei în cea mai mare măsură erau denumiţi irano-croaţii preslavi. Ciribirii au imigrat în Istria în sec. al XVI-lea din faţa turcilor din regiunea Cetinsk [din Muntenegru – n. n. L. M.], unde erau în mod direct

BDD-A6382 © 2006 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:02:00 UTC)

legați de vorbitorii morlaci din Bosnia vecină. Cu siguranță, în unul dintre aceste două dialecte au vorbit marinarii medievali de pe Neretva, care se numeau „mariani" [lângă Split există muntele Marjan – n. n. L. M.] şi triburile vechi croate de cacici, svacici şi nelipici, despre care cu siguranță e dovedit istoriceşte că sunt vlahii neslavi. Până acum cirebira a fost comparată în general numai cu limbile noi balcanice, cu toate că se aseamănă oarecum cu limba română, ea este în egală măsură asemănătoare şi cu limba corsicană insulară care are multe forme asemănătoare: *listincu, cucuruzzu, persunaccu, lozari, lippica, luccica, puzzica* [sublinierea noastră – L. M.] (traducerea este inutilă), iar cântecele populare corsicane sunt gravate pe vechi lespezi funerare de piatră şi pe scările istriene. De ce atunci nu sunt şi corsicanii români de apus?

Pe deasupra, cirebira şi, mai ales asemănător cu ea, graiul murlaškilor şi veyskilor, conține o serie de paralele cu timpuria protolimbă hurită din Orientul Antic. Aparținând unei precivilizații înaintate, în urmă cu patru milenii, era cea mai nordică în zona Caucazului şi Kurdistanului, iar din punct de vedere arheologic cea din urmă este studiată abia începând cu mijlocul secolului nostru [al XX-lea – n. n. L. M.]. Războinicii lor se numeau „marianni" asemănător cu denumirea mai târzie a piraților de pe Neretva şi Omiš [oraş şi râu – n. n. L. M.]. Semnificative sunt numele de persoană hurite cu terminațiile noastre „vlasi" [vlahe – n. n. L. M.]: *-il*, *-al*, *-ul*. Aşezările lor sau „wasi" s-au numit, spre exemplu: Šibaniki, Čabra, Zalatar, Ludbug, Dunab, Sušarra, Šumenye, Kowinar, Rissanj, Welikuni, Wišewasi etc., care sunt cu totul diferite de toate limbile preistorice ale Orientului Antic. Într-o scriere cuneiformă proprie, limba şi poporul de acum patru milenii se numea hurrwuhe şi mai târziu Huratele, între triburile de renume fiind consemnate: Kiribirul i Kadziki (sau Khazziki) care, evident, seamănă cu ai noştri ciribiri şi cacici.

Jăienenii, ultimele protoresturi vii ale protocroaților preiranieni

Primii domnitori atestați documentar în secolul al XII-lea [î. Hr. – n. n. L. M.] au fost banul Tišatal şi banul Arwatal ca vasali de nord ai împăratului acadian Sargona. Între secolele al XIII-lea – al XIV-lea, regatul lor, Hurrwuhe-Hillaku, devine independent, cel mai puternic rege, Artatama Mitannni (1458-1411), învingându-i pe asirieni şi cucerind Mesopotamia. Nepotul său, Dušratta Mitanni (1383-1342), în scrierea cuneiformă trimisă faraonului Ehnaton, îşi denumeşte de două ori limba şi poporul său „hurrwuhe". Din sec. al IX-lea – al VI-lea se reînnoieşte în jurul Caucazului cea de-a doua împărăție nou descoperită, Hurati-Urud, unde cel mai puternic împărat – Menua Kaldi (810-781) – înființează cea mai mare putere statală de-a lungul Orientului Apropiat, iar nepotul său Sardur Kaldi al II-lea (753-735) consemnează cea mai mare armată de până atunci – „Huratina" – de 352.000 de pedestraşi, 3.600 de călăreți şi 92 de care de luptă. În fața palatelor domneşti şi a hramurilor lor au fost arborate pe catarg trei panglici tricolore – roşu, alb şi albastru –, iar în palatul Yadan în 1650 î. Hr. a fost găsită şi stema noastră în carouri alb-roşu. În zilele noastre se scoate la iveală capitala hurită Wassuganni, unde

BDD-A6382 © 2006 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:02:00 UTC)

Nonautohtonia istroromânilor în Balcani este susținută de Ovid Densusianu, care afirmă că ei sunt dacoromâni proveniți din Banat, Munții Apuseni şi Bihor, aducând în prim-plan, în sprijinul afirmației, fenomenul rotacismului[20]. Iosif Popovici se alătură acestei teorii, aducând noi argumente[21], în rândul emulilor înscriindu-se, mai apoi, nume ca: Nicolae Drăganu[22], Emanuel Vasiliu[23], Alexandru Rosetti[24].

Într-o contribuție relativ recentă, Elena Scărlătoiu[25] susține un nou

---

palatele sunt ticsite cu împletitura noastră din trei, care se regăseşte şi pe un şir întreg de înscrisuri cuneiforme, pentru a căror descifrare limba jăieneană va fi un instrument deosebit de important. Toate acestea au fost prezentate în mod detaliat la simpozionul internațional despre originea veche iraniană a croaților de la Zagreb (1998) şi într-o culegere de articole aparținătoare, editată în 1999.

Din secolul al VI-lea [î. Hr. – n. n. L. M.] acest stat decade şi intră în componența Imperiului Persan al dinastiei Ahemenizilor, unde, în epoca antică, poporul se iranizează sub numele de Harauvati, iar după Alexandru Macedon se mută dincolo de Caucaz, în Europa, şi aici marea majoritate se slavizează în cursul Evului Mediu. Cei 150 de jăieneni ai noştri, astăzi ultimele protoresturi vii ale preiranienilor protocroați (Huratele), sunt deosebit de importanți, pentru că cel mai apropiat grai, Murlaška besyda de la Glamoč, a fost nu de mult distrus în războiul pentru patrie, iar Veyska-Zayk din Krk este deja pe cale de dispariție, doar zece bătrâni înțelegând acest idiom. În Europa civilizată, unor astfel de protolimbi le este asigurată, pentru a putea fi păstrate, măcar presa proprie şi posturi de radio-emisie, iar galeza din Marea Britanie şi retoromana din Elveția au chiar şi televiziunea lor proprie. Din contră, în Balcani, astfel de protolimbi sunt nedorite şi desconsiderate, sortite să dispară cât mai repede, aceşti martori inoportuni putând strica doctrina lingvistico-ideologică. Croații de astăzi slavizați, dar şi slavii croatizați în Croația, care au preluat de la jăienenii protocroați şi de la conaționalii de curând dispăruți numele național şi simbolurile, sunt datori măcar acum să le fie recunoscători, să nu-i arunce în românitate, ci să le recunoască toate drepturile istorice şi lingvistice şi să le dea toate facilitățile, ca unei minorități protocroate ancestrale şi să le asigure toate condițiile şi mijloacele pentru menținerea lor ca monumentul nostru etnocultural de primă importanță.

[20] Ov. Densusianu, *Istoria limbii române*, vol. I, *Originile*, Bucureşti, 1961, p. 218-232.
[21] Iosif Popovici, *Dialecte române (Rumänische Dialekte) IX. Dialectele române din Istria. Partea 1-a (Referințele sociale şi gramatica)*, Halle a.d. Saale, Editura autorului, 1914, p. 114-127.
[22] Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei şi a onomasticei*, Bucureşti, 1933.
[23] Em. Vasiliu, *Fonologia istorică a dialectelor dacoromâne*, Bucureşti, Editura Academiei, 1968, p. 144-157.
[24] Al. Rosetti, *Istoria limbii române.* I. *De la origini până la începutul secolului al XVII-lea*, ediție definitivă, Bucureşti, 1986, p. 321-325.
[25] Elena Scărlătoiu, *op. cit.*, p. 75.

BDD-A6382 © 2006 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:02:00 UTC)

punct de vedere[26], Domnia Sa pledând pentru poligeneza coloniilor româneşti din Istria. În urma demonstraţiilor sale, cercetătoarea enunţă următoarele: „În concluzie, apreciem că marea masă a strămoşilor istroromânilor provine din regiunile septentrionale ale Peninsulei Balcanice, din cele două zone ale Serbiei medievale fixate de S. Dragomir pe ambele maluri ale văii Moravei (una, în care se identifică fenomenul rotacismului, pe malul stâng al râului, iar cealaltă, nerotacizantă, în dreapta sa, orientată către nord, nord-est, spre Timok). Ambele zone s-au aflat în contact cu nordul dunărean prin două importante căi de legătură: cea cu direcţia est-vest: valea Mureşului – valea Tisei – Dunăre – Morava şi cea cu direcţia nord-sud: valea Oltului – Dunăre – Timok. Acest contact s-a menţinut până în secolele X-XI. După opinia noastră, nu a existat doar un singur centru de unde ar fi emigrat românii deveniţi istroromâni, ci mai multe asemenea „nuclee" situate atât în părţile centrale, de vest şi de nord-vest ale Transilvaniei, cât şi la sud de Dunăre, cu precădere în zona Timok-Prizren. Se poate admite, aşadar, ipoteza „poligenezei" coloniilor româneşti stabilite în Peninsula Istria"[27]. În legătură cu acest punct de vedere care se pretinde original, trebuie să facem câteva precizări. O teorie asemănătoare, legată de originea românilor, a fost prezentată de către cercetătorul german Ernst Gamillscheg cu aproximativ şaizeci de ani înainte. În lucrările *Über die Herkunft der Rumänen*[28], în româneşte *Despre originea românilor*[29], apare conceptul de „ţinuturi matcă", văile Timocului şi ale Mureşului găsindu-şi locul în argumentaţia respectivă. Asupra acestei lucrări şi-au aplecat atenţia şi alţi lingvişti. Vasile Frăţilă evidenţiază faptul că, din punctul de vedere al repartiţiei, şi dialectele din sudul Dunării se clasifică tot în două grupuri, care merg cu cele două ramuri dacoromâne[30]. Gheorghe Ivănescu arată că transpunerea în limba română a studiului lui Gamillscheg conţine greşeli care denaturează înţelesul[31], precizând că pentru *Kerngebiete*, tradus *teritorii nuclee*, utilizarea lui *vatră* ar fi mai potrivită[32], evidenţiind totodată şi limitele studiului, în principal că pentru românimea sud-dunăreană se distinge o vatră în Valea Timocului şi alta în Macedonia, ideile fiind însă obscur

[26] *Ibidem*, p. 311.
[27] *Ibidem*, p. 325.
[28] Ernst Garmillscheg, *Über die Herkunft der Rumänen*, în „Jahrbuch der Preussischen Akademie der Wissenschaften", Berlin, de Gruyter in Komm., 1940.
[29] Ernst Gamillscheg, *Despre originea românilor*, în „Revista Fundaţiilor Regale", anul VII, nr. 8, august, 1940, p. 251-271.
[30] Vasile Frăţilă, *Consideraţii asupra vechimii diferenţierii dialectale ale dacoromânei*, în „Analele Universităţii din Timişoara". Seria Ştiinţe Filologice, vol. XI, 1973, p. 10.
[31] G. Ivănescu, *op. cit.*, p. 79.
[32] *Ibidem*, p. 79.

BDD-A6382 © 2006 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:02:00 UTC)

exprimate[33]. Continuând critica acestei teorii, teorie de care se disociază de altfel, învățatul ieşean arată că „diferențierea dialectală a limbilor îşi are originea nu în existența unor regiuni nucleu […], ci în alți factori […]. Se poate presupune că populația s-a grupat în nuclee deosebite numai în perioadele de violente atacuri din partea popoarelor migratoare […]; a admite că aceste arii mai restrânse au durat mult şi a urca asemenea nuclee până în epoca stăpânirii romane este însă imposibil, din cauză că, după cât ne arată cercetările asupra procesului de romanizare a părților de nord ale Peninsulei Balcanice, n-au existat goluri de populație în teritoriul romanizat”[34].

Considerăm că anumite date pe care le furnizează unii cercetători ai problematicii românității sud-dunărene[35] ori istorici ca Dimitrie Onciul[36] sau Petru Bona[37] ar putea fi mai serios coroborate, dat fiind faptul că pentru strămoşii noştri, în ceea ce priveşte trecutul sub toate aspectele lui, lucrurile erau mult mai simple decât sunt astăzi. În plus, dacă unele abordări antropologice, cum erau înțelese în secolul trecut, sunt vetuste, din perspectiva antropologiei culturale s-ar putea arunca, probabil, mai multă lumină în rezolvarea dilemei, iar o privire mai exigentă asupra etnografiei şi folclorului ar putea aduce mai multe clarificări. Spre

[33] *Ibidem*, p. 80.
[34] *Ibidem*, p. 81.
[35] Cicerone Poghirc, *Romanizarea lingvistică şi culturală în Balcani*, în *Aromânii. Istorie. Limbă. Destin*, coordonator Neagu Djuvara, Bucureşti, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 15: „Cât priveşte numele românilor din Dalmația, pe care grecii îi numesc Μαυρόβλαχος (tradus mecanic din textele medievale ca „Nigri Latini”, din care au ieşit formele latine […]), explicația este de departe ceea ce s-a încercat până acum (haina lor neagră etc.). În acest caz, ca şi în bg. Beli Vlasi… este vorba de o veche semnificație indoeuropeană a numelor de culori „negru” = Nord, „alb” = Sud, „roşu” = Est şi „verde” sau „albastru” = Vest. Aceste simboluri sunt prezente în miturile şi povestirile şi poveştile populare, în heraldică, precum şi în toponimie (Marea Neagră, diferite râuri negre) etc.”.
[36] *Apud* Iosif Popovici, *op. cit.*, p. 135: „O «Mavrovlahie» (Vlahia neagră) nu e constatată înainte de secolul XIII. Ea era partea românească din Cumania neagră, între Olt şi gurile Dunării (Karaulagh). După constituirea principatului Țării Româneşti sub numele de Ungrovlahia, numele de Maurovlahia a rămas mai ales pentru Moldova (mai ales în partea meridională), fiind înlocuit apoi cu Moldovlahia. Totuşi epitetul *negru* a rămas ambelor țări în denumirile turceşti: Karaiflak (Karavlaška) şi Kara-Bogdan. Înainte de existența unei Maurovlahii la Dunăre şi Marea Neagră nu putea să existe numele de maurovlahi (= Nigri latini) la țărmul Adriaticei. Eu cred deci că [numele de] Maurovlahii lui Diocleas sunt o supoziție literară pentru a explica numele de «Morlachi» după analogia Maurovlahiei dunărene. Ipoteza că ei ar fi venit târziu din părțile sau din vecinătatea Maurovlahiei ar fi în contrazicere cu vechimea ce o dă Diocleas”.
[37] Petru Bona, *Istorie şi ortodoxie*, Timişoara, Editura Marineasa, 2002, p. 48: „La 19 octombrie 1791, locuitorii oraşului Caransebeş se adresau mitropolitului Moise Putnik (1781-1790), arătând printre altele: „Noi am rugat deputația noastră în legătură cu cărțile bisericeşti ca să fie aduse aşa din Rusia şi Caravlahia […]”.

BDD-A6382 © 2006 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:02:00 UTC)

exemplu, un obicei asemănător cu cel al *zvončari*-lor „flăcăi cu clopoței la carnaval, la pust”[38] se desfăşoară şi astăzi pe perioada carnavalului, sub denumirea de *Urşii*, în Banatul montan, în mai multe localități, cea mai cunoscută fiind Ciclova-Română[39]. Dar până când vor apărea şi alte argumente ştiințifice, după cum constata şi Romulus Todoran[40], problematica originii istroromânilor nu va fi deplin rezolvată.

THEORIEN ZUR HERKUNFT DER ISTRORUMÄNEN
(Zusammenfassung)

In dem Bericht sind die wichtigsten Theorien zur Herkunft der Istrorumänen vorgestellt. Diese Theorien sind von deutschen, rumänischen u. a. Wissenschaftler, die sich mit Slavistik und / oder Romanistik beschäftigen zusammengestellt.

Es wurden auch Theorien vorgestellt, die Kroaten Wissenschaftler gehören. Diese behaupten werschiedente Gesichtspunkte was diese Therorien betriffen.

[38] Richard Sârbu, Vasile Frățilă, *op. cit.*, p. 306.
[39] Otilia Hedeşan, *Lecții despre calendar. Curs de folclor*, Timişoara, Editura Universității de Vest, 2005, p. 176-181.
[40] Romulus Todoran, *Formarea dialectelor româneşti*, în *Dialectologie română*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1977, p. 109.

BDD-A6382 © 2006 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:02:00 UTC)